

SATUL MĂGDĂCEȘTI – ASPECTE ISTORICE ȘI TOPONIMICE ALE RELAȚIEI MOȘIE-VATRĂ

Dorina ONICA

Rezumat

Studiul satelor din Basarabia constituie o necesitate în condițiile în care tot mai mult se discută despre identitate, apartenență socială la o comunitate, la un teritoriu. Cunoașterea băștinei din perspectiva conștiinței istorice este importantă și pentru accepția noastră de a ne raporta la anumite valori sociale, culturale, istorice caracteristice pentru acest spațiu, de a înțelege relațiile și caracterul lor conturate pe parcursul timpului. În acest sens articolul tinde să reflecte câteva aspecte istorice și toponimice din contextul moșie-vatră a satului Măgdăcești. Un element definitoriu al constituirii și evoluției teritoriale și spirituale a localității este strâns legat de mahalalele, ce s-au format cu aportul moșiilor vecine. Locuitorii din Măgdăcești au o mentalitate și o concepție distincte ale proprietății, care continuă în același timp să fie un element de imagine identitară față de vecinii lor.

Cuvinte-cheie: sat, identitate locală, moșie, vecini, mahala, toponimie, hotar.

Istoria localităților văzută într-un context larg al manifestărilor relevante rămâne o temă atractivă pentru cercetările interdisciplinare. Studii de diferită complexitate ce vizează istoria locală, purtând numele localităților în titlu, apărute într-un număr destul de impunător în ultimii ani, evită într-un mod nejustificat câteva elemente-cheie ale înțelegerii parcursului istoric al acestor așezări. Ne referim la perceperea spațiului cultural primar, la raportul dintre vatra satului și moșia lui, văzute în comparație cu aceleași componente ale localităților vecine. Pentru că din multe studii premergătoare în domeniu s-a observat că istoria unei localități este cel mai bine percepută în raport cu cea a așezărilor umane din vecinătate. Relațiile cu vecinii sunt multiple, iar hotarele determină limitele moșiilor și apără proprietățile. Lipsa hărților, planurilor topografice din studiile istoriei locale văduște cercetarea de argumentele de bază – cele ale stăpânirii teritoriilor pe care s-a desfășurat viața acestor comunități. Iar cunoașterea și interpretarea toponimelor, hidronimelor ca și a antroponimelor sunt surse încă insuficient explorate de cercetare. Un alt argument al actualității și necesității cercetării satelor basarabene este în strânsă legătură cu valorificarea, înțelegerea patrimoniului tradițional, observarea și evidențierea transformărilor teritoriale, de peisaj, de imagine a localităților pe parcursul lor istoric.

Ne-am propus să întreprindem o cercetare a întemeierii comunei Măgdăcești, a moșiei și hotarelor sale istorice, precum și a relațiilor ei cu moșiile vecine, Pașcani și Drâslăceni. Importanța acestei lucrări ține și de faptul că până acum nu este publicată o monografie a satului în care să fie abordate acestea și alte aspecte esențiale pentru înțelegerea istoriei sale. Iar Măgdăceștii sunt un sat ce prezintă curiozitate și motivație pentru a fi cercetat. În ciuda situației sale în apropierea Chișinăului, a schimbărilor sociale, teritoriale și spirituale survenite ca urmare a evoluției istorice, satul a rămas pe cât de omogen într-un sens mai larg, pe atât de diferit în sensul reactualizării și

readaptării populației la noile realități ale timpurilor. Această cercetare a necesitat o metodologie adecvată problematicii studiului, în linii mari complexă, axată pe principiul istoric, al obiectivității și comparativismului. Am beneficiat la realizarea lui de mai multe categorii de informații, acumulate pe parcursul anilor, acestea reprezentând documente de stat, hărți, date statistice, de ordin economic și demografic. Am utilizat în cadrul cercetărilor de teren chestionare etnografice și sociologice. Cât privește cercetările efectuate până azi asupra particularităților istorice și etnografice ale moșiei Măgdăcești – acestea sunt răzlețe, concretizate în mici articole în diferite colecții de istorii ale satelor, în postări electronice sau lucrări didactice.

Din start menționăm că această lucrare trasează și explică unele aspecte și probleme ce țin de particularitățile de culturalizare a spațiului Măgdăceștilor, relația acestuia cu moșiile vecine, toponimia locurilor moșiei ca dovadă a activității economice și spirituale ale comunității încă din vechi timpuri, a mentalității locuitorilor în raport cu pământul lor și cu sentimentele de apartenență și de raportare la anumite locuri ce le consideră proprii și vitale pentru existența comunitară.

Pentru o introducere în temă menționăm câteva particularități generale ale acestei comune. Măgdăceștii sunt situați în centrul Republicii Moldova, într-o vâlcea pe dreapta văii râului Ichel, la 15 km nord de Chișinău, având coordonatele geografice de 47°8'2" lat. N și 28°49'32" long. E. Sub aspect administrativ este parte a raionului Criuleni, aflându-se la o distanță de 38 km de centrul raional. Distanța directă până la or. Chișinău este de 12 km. Comuna Măgdăcești are o suprafață totală de 6.81 km², fiind cuprinsă într-un perimetru de 13.51 km. Vecini importanți ca parteneri economici și socio-culturali sunt: spre nord – Drășliceni, Ratuș, Pașcani; spre est – Cricova, și spre sud, sud-est – Grătiești și Hulboaca. Componenta etnică a populației este majoritar românească și numără un efectiv de 4.611 locuitori.

Pornim de la ideea că satele Moldovei sunt parte a istoriei spațiului pruto-nistean, iar mărturiile păstrate de acestea ne oferă informații prețioase despre forma de organizare, conviețuire a populației locale, modul de viață, constantele perpetuate și schimbările produse în decursul istoriei. Fiecare sat are o istorie constituită din evenimente, momente esențiale care au stat ca fundament al existenței lui și i-au conturat o identitate socială, administrativă. Toate acestea trebuie să fie cunoscute și valorificate ca memorie socială. Ele își redobândesc actualitate, inclusiv în secolul XXI. Satul din totdeauna a fost punctul de reazem spiritual și existențial al poporului român. El este locul concret unde ia naștere și se menține tradiția, spiritualitatea, memoria ca bază a identității colective. Este spațiul unde se desfășoară viața cotidiană și istoria unei comunități, împlinită prin succesiunea mai multor generații.

Istoria satelor din Basarabia constă din evenimente majore și din altele de importanță locală, din contribuția activității personalităților, care au avut roluri decisive în configurarea evoluției istorico-etnografice a teritoriului și a specificului acestor localități. Cercetarea universului rural, inclusiv a celui basarabean, se circumscrie aprecierii făcute de Lucian Blaga că „veșnicia s-a născut la sat”. Iar satele se identifică ca bune generatoare, păstrătoare și succesoare ale tezaurului cultural, social și istoric local. Un tezaur reprezintă și toate elementele relevante pentru identitatea

satului: întemeierea și evoluția istorică, numele descendenților din spițele de neam întemeietoare ale localității, toponimele din cadrul satului, care conturează limita lui teritorială și complexitatea spirituală, tradițiile locului, sentimentul de apartenență al comunității la o identitate și capacitatea de a transmite toate acestea generațiilor viitoare.

Aspecte și controverse istorice

Datând cronologic de 480 ani, de pe vremea lui Ștefan Voievod, Măgdăceștii au cunoscut de-a lungul timpului schimbări importante până și-au definit imaginea actuală. S-au înregistrat schimbări în primul rând de natură teritorială, căci documentele vremii prezintă date ale măsurării hotarelor, conflicte teritoriale dintre moșia Măgdăcești și Pașcani, repartizări și vânzări-cumpărări de pământ. În al doilea rând sunt prezente schimbări de natură sociologică și culturală. Populația moșiei s-a modificat sub aspectul numărului de indivizi, unele nume de familii sau spițe de neam au dispărut, au apărut altele noi, s-a schimbat relația dintre oameni atât în raportul acestora cu locuitorii moșiei, dar și cu vecinii, cu străinii, atitudinea unora față de ceilalți, dar și concepțiile s-au modificat în conformitate cu epocile, încercându-se mereu o reactualizare a esențelor identitare.

Cât privește numele satului trebuie să menționăm că a avut pe parcursul timpului două schimbări toponimice atestate. Spre exemplu, la 1476 se numea Pașiștii¹, un nume mai puțin relevant, dar poate fiind ortografiat în slava veche acest nume a fost rescris cu unele greșeli. Oricum acest nume rămâne o problemă pentru cercetările viitoare. La 1529 este atestat cu numele Măgdicești². Deseori în documente este menționat Măgdăceștii, adică se face referire la locuitorii moșiei, la proprietarii acesteia, purtătorii tradițiilor locului³. În mod cert proveniența numelui este legată de persoana lui Mihul Magdiciu, care pe timpul lui Ștefan cel Mare cumpără satul de la Șandru Onescul, fiul lui Ștefan Ungureanu, primit de acesta ca dar de la Voievod⁴. Suntem tentați să considerăm că la baza formării acestui nume de localitate a stat un antroponim. Așa cum susțin lingviștii, de regulă orice localitate ce provine de la numele unei persoane, la terminația „i” se alătură „ești”. Și astfel Magdiciu + „ești” = Măgdăcești. În mediile scrise circulă câteva legende destul de simpliste și puțin credibile, formate după un calapod general în situații standarde, mai ales când localnicilor li se cere o explicație a provenienței numelui și ei o improvizează. O legendă, apărută prin sec. XX, odată cu strămutarea unor familii din satul Drăslăceni cu traiul la Măgdăcești, din cauza unor alunecări de teren, spune că acesta din urmă ar fi numit “Flutura”, adică celor plecați li se spunea „au zburat ca fluturii” și respectiv „La Hutor”⁵. O altă variantă este că numele de Flutura este dat și de localizarea primelor case, cum se crede, – în 4 părți ale satului, – sub formă de fluture. Cu toate acestea, numele respective nu sunt menționate în documente. În vorbirea populară și amintirile celor în vârstă circulă o legendă de proveniență a numelui satului legată de o femeie pe nume Magda (poate Magdalena), care ar fi fost fiica unui boier, ce a locuit în aceste locuri. Ea a reușit să se facă o femeie plăcută și acceptată de comunitate și de la ea s-a tras numele satului. Aceste ultime variante par puțin credibile, dar le-am expus pentru că fac parte dintr-un mod de a gândi.

Prima atestare a satului datează din anul 1476, din timpul lui Ștefan cel Mare⁶. Cu toate că nu există o sursă concretă drept dovadă, o informație utilă în acest sens se desprinde dintr-un document de la 1529, care reconfirmă veridicitatea documentului de la 1476. Conform actelor, un anume Mihul Magdiciu pe timpul lui Ștefan Voievod cumpără satul de la Șandru Onescul, fiul lui Ștefan Ungureanu „și cu privileghia di la străunchii noștri Ilii și Ștefan Voievozi”. Observăm că moșia satului datează de mai demult și la acea vreme prin actul de vânzare-cumpărare citat se vindea doar o parte din întreaga moșie: „Și hotar aceștii giământății de sat din Măgdăcești ci este împotriva Ichiului... dila Băcu începându-să din sus din hotar fântânii, drept pisti câmpii la Ichili, iar dispre alti părți să fi după hotar vechiu, pe unde au stăpânit din vechiu”⁷. Iar cealaltă parte din moșie, conform unor date, ar fi aparținut moșiei Drăsliceni, căci am întâlnit surse care arată că satul Drăsliceni în documente era menționat ca fiind satul Măgdăcești. Deci, în acest caz trasăm o primă problemă de identitate administrativă între cele două sate. Cel mai veridic act este cel din 9 martie 1529⁸, din perioada domniei lui Petru Rareș, fiul lui Ștefan Voievod. Documentul în cauză prezintă momentul atestării Măgdăceștilor, prin care „di pe un uric sărbăsc di la Petru Voevod, domnu Țării Moldovii” se menționează că „sluga noastră Petre Magdiciu și frații lui, Andriuca și Jurja și Brătîlă, fiii Mihului Magdiciu, ni-au slujit nouă drept și cu credință... și le-am dat și le-am întărit a lor dreaptă ocină (moștenire, proprietate) de moșii, giământati de sat din Măgdicești, ce esti împotriva Ichiului,..., di la Băcu, pe di gios de fântână, ce-au fost cumpărat tatul lor Mihul Magdiciu în zilele părintelui domnii meli, a lui Ștefan Voevod di la Șandru Onescul, fiu lui Ștefan Ungurean și cu privileghia di la străunchii noștri Ilii și Ștefan Voevozi”⁹. Pe lângă faptul că documentul respectiv confirmă veridicitatea existenței moșiei Măgdăcești încă de pe timpul lui Ștefan cel Mare, și că atunci moșia a fost obiectul de vânzare-cumpărare, acum în documentul de la 1529 este obiect de danie. În această situație, domnitorul ca și în cazul altor momente, miluiește pe slujitorii săi pentru fidelitatea slujirii, cu danii și întăriri. Aceste danii au devenit între timp legi, reguli, rutină juridică domnească. De asemenea observăm că pământul respectiv aparținea familiei Magdiciu, obținută prin moștenire, dar la momentul atestat, Petru Voievod Rareș vine să confirme și să întărească veridicitatea actului de proprietate „și li-am întărit a lor dreaptă ocină de moșii”, prin care se oferă un format juridic stabil și coerent. Evident că istoria deseori ne oferă și alte date, privitor la un eveniment sau moment dat. Fapt ce impulsionează și oferă premise pentru analizarea situației din diferite perspective. În acest sens în lucrarea lui Vladimir Nicu *Localitățile Moldovei în documente și cărți vechi* se numește o altă dată – 27 iunie 1689¹⁰, pe timpul lui Constantin Cantemir, tatăl lui Dimitrie Cantemir, care întărește și el moșii. Dar documentul acesta nu a fost găsit pentru a putea defini esența contextuală și de referință. Informații relevante despre evoluția istorică a satului Măgdăcești, vizând aspecte de hotărnicie, moșie, relații dintre moșii, ocupații, situația social-economică desprindem din documentele din sec. XVIII-XIX. Satul e pomenit în câteva acte de danie și cumpărătură din anii 1709, 1724, 1727, 1807 ș.a. Conform mărturiilor documentare la 1724¹¹ Darie Donici, vel-vornic al Țării de Jos, stăpâna două părți de ocină din Măgdăceștii de pe Ichel din ținutul Orhei, iar la 1727¹² proprietar al unor părți de moșie în Măgdăcești și Drăsliceni era Aftonie Băț¹³.

Ulterior, până în sec. al XX-lea, satul nu mai este menționat cu acest nume, fie că și-a schimbat denumirea, fie că a fost înglobat ca moșie și așezare umană în cadrul altor localități din vecinătate (Drăsliceni, Pașcani), cel mai posibil în satul Drăsliceni. Apare totuși notat uneori Pașiștii¹⁴, alteori ca Măgdăcești-Păscălița¹⁵. O altă sursă este "Dicționarul statistic al Basarabiei", care în contextul reformei lui Stolăpin indică anul 1909 ca an de întemeiere de către Dumitru Dabija¹⁶. Din alte surse întemeietor ar fi tatăl acestuia, Dominte Dabija (1880-1917). Numele acestuia din urmă este amintit ca fiind unul din primii locuitori ai satului, iar urmașii acestuia constituie în prezent a 5-a generație ce locuiește pe fostele lui pământuri. Ulterior îl întâlnim ca Măgdăcești, jud. Lăpușna, plasa Chișinău, cu 453 de locuitori¹⁷(1930), Măgdăcești, jud. Lăpușna, plasa Budești¹⁸ (1943). După Războiul al Doilea Mondial numele satului continua să fie menționat coerent ca și înaintea războiului – la 1970 Măgdăcești, r-nul Strășeni, com. Drăsliceni, cu 1.133 de locuitori¹⁹ și Măgdăcești, r-nul Criuleni, com. Drăsliceni, cu 3.194 de locuitori²⁰ (1994).

Din documentele menționate observăm o strânsă relație a moșiei Măgdăcești cu Drăslicenii. Se prea poate că și anterior legătura dintre comunitățile ambelor sate era asigurată de anumite realități, iar una dintre acestea, și cea mai plauzibilă, este circumscrisă pământurilor moșiei, indiferent că erau terenuri pentru case sau terenuri agricole, pășuni. Căci pământul dintotdeauna a despărțit sau a solidarizat oamenii, iar în acest context i-a unit și a făcut să-i vedem ca pe o entitate, ca o omogenitate de rudenie între aceste două sate. Pe aceeași idee se circumscrie și relația cu moșia Pașcani. Așa cum vom prezenta ulterior au existat și conflicte între rude asupra proprietății pe anumite părți de sat. Un alt aspect focalizator de relații este și acela că moșiile Măgdăcești, Drăsliceni, Pașcani, pe lângă faptul că sunt amplasate geografic destul de compact, ceea ce asigură socializarea și împrumutul cultural mai puternice, au fost jurisdicționate administrativ de aceeași actori administrativi, fapt care menținea același cadru al normelor, regulilor și legilor.

Cele trei sate erau destul de empatice cât privește rezolvarea sau aplicarea anumitor litigii. Pentru a argumenta cele spuse mai sus venim cu documente relevante. Astfel, un act de la Grigorie Alexandru Ghica menționează că la 23 iunie 1775²¹ acesta împuternicește pe Darie Donici, biv cel paharnic, să-și trimită vechil la moșiile Pașcani și Măgdăcești din ținutul Orheiului și să strângă impozitul. Din acest document cităm „*Noi Grigorie Alexandru Ghica Voevoda. Dat-am carte Domnii Mele credincios boerului Domnii Mele dumisale Darie Donici biv vel parnic ca omu lui ce-l va trimite vechil la moșiia Pășcanii și Măgdăceștii de la ținutul Orheiului să fie volnic cu carte Domnii Mele, a dijmui și din țarini cu pâine din toate din fânață și din prisăci însă din 8 unul, iar fiind mai puțin, să ia câte o para de stup și din tot locul cu tot venitul pe obicei, numai din grădini cu legumi ce ce vor fi pentru hrana lor să nu dea nimic, iar fiind de neguțătorie, să dea de a zăcea cum și oamenii ce vor fi șezători cu casă pe numitele moșii, să aibă a lucra zilele obicinuite de boeresc or să plătească cu bani după hotărârea ponturilor gospod, iar nevrând vreunii să dea, dum. vel sârdari să înplinești, iar având cineva mai mult a răspunde cu drese și scrisori ce va avea să vie la Divan. Aceasta poroncim*”.

Evidențiem formele de dări pe care le plăteau locuitorii moșiei – „boerescul”, „zeciuala” și alte sume de bani ce urmau a fi convertite în muncă, produse, hotărâte de domn. Sesizăm prezența și practicarea unor ramuri economice, precum cultura grâului, albinăritul, legumicultura, neguțătoria, care erau practicate în condiții naturale favorabile, pe terenuri deschise aflate în interfluviul Bâc-Ichel, dar și grație poziției reușite față de rețelele de drumuri ce treceau cu siguranță, în direcția ținutului Chișinău- Orhei.

Belșugul de cele mai multe ori stârnește răzvrătire, nesupunere și dorința de a nu te conforma sau de a te supune față de cineva. În acest context măgdăceștenii au fost și sunt oameni mai orgolioși, liberi, în sensul că nu prea acceptă supunere oarbă față de o persoană care nu-și poate confirma autoritatea și puterea jurisdicțională. Și ei aveau nevoie de dovezi bine susținute pentru a se convinge că sunt acei care au de câștigat. E important de menționat ideea că locuitorii moșiei deseori se aflau în conflict cu trimișii domniei prin faptul că refuzau a plăti dările. Despre un asemenea conflict se amintește în documentul din 23 iunie 1775” *...iar nevrând vreunii să dea...*”. La 17 iulie 1792²², în perioada primei domnii al lui Alexandru Moruzzi, el poruncește lui Iancul Razul, fost mare spătar, serdar de Orhei, să determine locuitorii ce locuiesc pe părțile moșiilor lui Darie Donici, fost mare ban din satele Măgdăcești și Clișova, să-i dea venitul după obicei, adică cu sens să-i silească, să le ceară. Cu toate acestea autoritatea domnească a înțeles că oamenii satului nu sunt cei mai înstăriți, și astfel mai oferă unele facilități *“...iar fiind mai puțin, să i-a câte o para de stup..., numai din grădini cu legume ce vor fi pentru hrana lor să nu dea nimic”*, cum scrie cronicarul Enache Kogălniceanu. Alt act de jalbă vine la domnul Moldovei Grigore Ghica Vodă în 1724²³ și-i spune *“am moșie la Măglicești și Brâșliceni ce-s la ținutul Orheiului pe Ichil”*. Astfel din aceste documente și din altul de la 6 septembrie 1807²⁴, care confirmă și relevă relația dintre aceste moșii, mai desprindem informația că moșia Măgdăcești este proprietate a spiței de neam Donici, anterior a paharnicului Darie Donici, de la care trece urmașului său spătarul Manolache Donici. Acesta din urmă la 1807 se află într-un conflict cu o rudă a sa, șetrăreasa Ileanca Doniceasa ce avea sub stăpânire satul Pașcani, fapt confirmat de un document de la 4 noiembrie 1775²⁵, Darie Donici este stăpân pe moșia Pașcani. Manolache Donici susține în documentul din 1807, unde scrie despre hotărârea de a măsura hotarele Pașcanilor, că *“locul cu care Pașcanii trec piste Ichel esti scos din trupul moșiei Măgdăcești”*.

În concluzia celor relevate de documente formulăm câteva idei. Se observă creșterea unui puternic sentiment de atașament față de pământul moștenit. Se conturează relația neam-pământ, care este una sfântă, este relația care asigură continuitatea existenței unui neam, dar și firul care face coeziunea dintre generații și valorile acestora. După ce a marcat istoria locurilor, a dispărut treptat numele unei spițe mari de neam – Donici, care astăzi nu mai este prezent în lista numelor de familii din Măgdăcești sau Pașcani. Și astăzi în discuțiile satești se mai aud afirmațiile „ei lucrează pe pământurile lui moș Ion” sau „el lucrează pământurile lui tată-su”. Țăranul de la Măgdăcești vede pământul și ca o datorie sfântă de a asigura continuitatea muncii înaintașilor, prin pământul ce l-a moștenit. El lucrează mai bine pământul chiar dacă nu are cu ce, dar nici de lăsat nu-l lasă. El nu înțelege cum poate să nu-l mai lucreze?

„Dar cum? Tata mi l-a lăsat, și eu acuma sa nu-l lucrez. Atunci ce să fac cu el?”. Sigur că aceste afirmații ca și credințele care le generează aparțin generațiilor vârstnice, care încă mai păstrează tradiția și conceptul satului tradițional.

Însă noile realități economice îl face pe omul din Măgdăcești să mai uite de ceea ce i-au transmis părinții, mai ales în cazul când acest pământ nu aduce profit. Nu numai măgdăceștenii sunt așa, dar și cei de la Drăsliceni, Ratuș sau Pașcani, căci toți sunt de pe o vatră, iar căsătoriile și înrudirea foarte strânsă și pe mai multe familii, chiar o înrudire neam în neam, a condiționat că acești oameni să gândească în aceleași tipare.

Importanța delimitării hotarelor este primordială și decisivă în organizarea, conducerea unui teritoriu, ce desemnează o anumită unitate, integritate, siguranță și statornicie socială, dar și cultivarea și menținerea sentimentului, dreptului, față de proprietatea colectivă. Hotarul este acel semn care începe și în același timp sfârșește un spațiu. Spațiul ce-l face pe om să se raporteze la ideea că ceea ce este al lui, se termină acolo sau aici, este al meu sau al tău. Hotarele în mentalitatea tradițională sunt semne care sunt reprezentate de alte semne, care deseori chiar devin simboluri și mărci de identitate a unor locuri sau comunități. Deoarece numele locurilor rezultă din semnul sau particularitățile ce le identifică. În concordanță cu aceasta aducem un document care arată procedeul de măsurare a hotarelor moșiei Măgdăcești, din care descoperim nu numai tehnica din acele timpuri, dar și denumiri de locuri ce au fost păstrate în vocabularul locuitorilor până nu demult. Aici este necesar să convertim unitățile tradiționale de măsură românești, în cazul nostru „stânjenul” care este echivalent cu 2,23 m, pentru a face o comparație cu suprafața de azi a moșiei. Astfel în data de 7 septembrie 1807 se măsoară și hotarele Măgdăcești, cu inginerul monah Isaia. Actul prezintă următorul text: *„Măsurile moșiei Măgdăcești dij pe apa Ichelului la ținut Orheiului al dum.spat. Manolachi Donici ce au masurat pe dispre fiște cari parti pinpregiur după pietrele hotară și sămnile stăpânirei.*

1994 stânjeni Lungul dinspre apus din apa Ichelului alături cu moșie Lohăneștii pe șas și la dial până la chiotoare Lohăneștilor din coasta dialului sânt 384 stânjani și 1610 din chiotoare. Lohăneștilor tot la dial alături cu moșie Drăslicenii, apoi la vali pintr-altă puiatră hotar ce ești între vali și din hotar la dial piste drumul ce mergi la Chișinău și pin dumbravă până la un lac ci esti în zare dialului pi cari l-au arătat chiotoari moșie lor Măgdăceștii și Drăslicenii dispre moșie Hulboca.

560 stânjeni Capul dispre amiazăzi din chiotoare din lac în gios pi zare dialului pin dumbravă alături cu moșie Hulboca și piste drumul ce mergi la Chișinău până la piatra hotar din zare dialului ci esti chiotoari moșiei Măgdăceștii dispre moșie Pășcanii după cum să stăpânescu acu.

2204 stânjeni. Lungul dispre răsărit din chiotoare de sus arătată la vali alături cu moșie Pășcanii pin pietrele hotară ce sânt dispre Pășcani și până în apa Ichelului.

808 stânjeni. Altă măsură Măgdăceștilor pe curmeziș pi coasta dialului dispre Ichel din chiotoare Lohăneștilor dispre Drăsliceni în gios pe costișă până la o piatră hotar din coasta dialului sânt 460 de stânjeni cari hotar esti diasupra unor fântâni și diasupra săliștei Măgdăceștilor și 348 de stânjani de la hotar în gios până în margine Măgdăceștilor din gios dispre Pășcani.

*Năstasi Onică răzăș di moșae Drăslicenii au fost la măsura Măgdăceștilor*²⁶.

În alte surse documentare, de exemplu la Darie Donici, la 6 septembrie 1709²⁷ unul Lupașcu vinde o parte din loc la erhanul din Drăsliceni „*din partea de gios din sat din Măgdăcești... și aceasta se pogoara până în satul Pașcanilor...*”. Acesta este al doilea document, în care se menționează sintagma „de parte de sat”, fapt care ne face să afirmăm că satul era împărțit în două părți „partea de sus” și „partea de jos”, adică azi am putea să spunem Măgdăceștii de Sus și Măgdăceștii de Jos. Și în anumite perioade unele terenuri dintr-o anumită parte a satului au fost vândute sau date spre a fi prelucrate de țăranii din satele vecine, cum ar fi Drăsliceni. Descoperirea unei hărți topografice a satului Măgdăcești de la 1911 a întărit informațiile despre hotarele moșiei, oferite de documentul de la 1807. Cu toate că ele prezintă o perioadă de 100 de ani, singura diferență este evoluția gradului de populare a moșiei și creșterea numărului gospodăriilor. Însă studiul hărții respective se pretează cercetării în cadrul altui articol.

Hotarele dintre moșia Măgdăcești și celelalte moșii urmează categoria generală de hotărnicie. Semne naturale – de Hulboaca este delimitat prin iaz, de Pașcani – prin râul Ichel... Și semne hotarnice culturale – fântâni, movile, pietre de hotar. Pentru a demarca satele sunt utilizate nume de copaci. Drept exemplu, mai înainte un rând de vișini, iar azi un rând de nuci desparte Măgdăceștiul de Ratuș, rândul de salcâmi, căruia de fapt i se mai spune „lisopol” sau „răzor” marchează limita cu Drăsliceniul. Chiar și în cadrul moșiei acea pădure a Furnicosului, menționată în document, a fost de fapt o seculară pădure de stejari, fapt confirmat de unii bătrâni din Măgdăcești.

Tot din document aflăm procedeul tradițional de măsurare a moșiei, și anume cel circular. Căci delimitarea circulară a teritoriului moșiei este acceptată de satul tradițional, deoarece paradisul terestru este circular, satul este „oul lumii”, de acolo se începe viața, și are loc mereu regenerarea. Însă azi mentalitatea nu mai este una circulară, este una mai rigid-geometrică, totul trebuie să fie pe linie dreaptă. Dincolo de acest spațiu circular sau pătrat sunt ceilalți – vecinii, care sunt foarte diferiți sau asemeni nouă. Atitudinea față de cel de dincolo de hotar poate fi de admirație, dacă străinul este gospodar, sau de antipatie – dacă satul vecin se prezintă ca leneș. Căci în satul tradițional evaluarea altui sat sau al unei comunități se făcea pe relația de antonimie bun/rău, gospodar/leneș, zgârcit/milostiv etc.

În rândul oamenilor de pe teritoriul moșiilor ce le menționăm în acest studiu, deseori se aude o afirmație „Voi, cei de la Flutura (Măgdăcești) sunteți boieri”. Această afirmație este rostită nu numai la nivelul relațiilor dintre sate, dar și la nivelul rudelor. O parte din neam trăiește în Măgdăcești, iar cealaltă – în unul din satele vecine, și cei din urmă deseori le spun așa celor dintâi. Fiecare sat are o imagine conturată în timp, este văzut și evaluat, oamenii lui sunt evaluați la rândul lor, uneori chiar prin stereotipuri. Imaginea, normele, caracterul, oamenii se contopesc cu cele ale satului.

Mahalalele, ca hotare în cadrul satului și toponimia lor

Satul dintotdeauna a constituit forma esențială de organizare economică, socială și spirituală a societății. În această ordine de idei satul Măgdăcești reprezintă un etalon de continuitate și evoluție a dezvoltării acestor criterii. Realizând o retrospectivă, precizăm

următoarele: fiind un sat mare, incluzând vatra și ogoare, pășuni, păduri și ape, a fost inițial constituit din mahalale patronimice numite și cuturi. Constituirea mahalalelor sunt expresia locuirii unor spițe de neam, a activității lor pe acele mici regiuni ale moșiei, unde s-au edificat primele locuințe și gospodării, inclusiv construcții comune. Toate acestea transpar în numele toponimice din cadrul moșiei Măgdăcești. Deseori localnicii, pentru a identifica o mahala sau locuitorii ei, pun întrebarea: „Dar cine e mai bogat, ... mai răsărițel, ... gospodăru în măhala ceea?”, deci se face o asociere dintre „măhala” – cum i se spune de către oamenii locului – cu persoana care are cel mai înalt prestigiu. Fiecare mahala are oamenii, gospodării săi. Dacă nu cunoști unde este situată o mahala, te poți orienta ținând cont de numele unei persoane sau familii care locuiește acolo. „S-a luat cu una din măhala ceea de la Ochintiști”. „Acela e de la Rățoi”, „Din măhala de la Nuci ... De la Garbatu”, „Dar o ține pe una de la Imaș...”. În cele ce urmează vom încerca să explicăm și relatăm istoria toponimică a mahalalelor, în concordanța evoluției istorice.

Mahala de la Movilă – una din cele mai vechi, situată în partea de jos a satului, în valea râului (Ichel). Această denumire este dată de prezența unei movile²⁸ (de toate erau trei pe teritoriul moșiei), confirmată de menționarea acesteia în lucrarea *Археологические памятники Криулянского района*. În *Registrul Monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat*, sunt luați la evidență 3 tumuli²⁹ (movile), ce datează din epoca antică. Aceste movile erau consemnate în partea de est, la marginea satului pe un deal „La Movilă”. Pământul care se afla deasupra avea înălțimea de 5 metri și a fost îndreptat în timpul construcției șoselei Chișinău-Orhei. A doua movilă s-a păstrat în partea stânga a drumului, care intra în sat, la un delușor (mal). A 3-a movilă, cu înălțimea de doi metri, se află pe pășune la depărtarea de 50 metri, în dreapta șoselei Chișinău-Orhei. Movelele mai denumite și curgane, moghile erau situate la marginea drumurilor, pe cursul râurilor, tot acolo pe unde trec hotarele. Această mahala este cea mai veche, din considerentul că primele case ale moșiei Măgdăcești se aflau în valea Ichelului, precum confirmă și actele menționate mai sus. Iar după spusele bătrânilor, printre care e autoritate Ursu Vladimir, zis Văzduh (născut la 2 octombrie 1924), se spune că înaintea Războiului al Doilea Mondial, în perioada interbelică aici existau gospodării. Tot acesta menționează că aici locuiau părinții soției sale, aceștia erau Dumitru Ursu și Onița Guzun. Casa era delimitată de un gard de piatră. Arhitectura locuinței prezenta un coridor din piatră susținut de dregi tot din piatră, o bucătărie de vară și una de iarnă. Din acareturi aveau saraiuri pentru vite, oi (cam 33 efective), cai, găini (100 păsări), fântână proprie, de unde se alimentau și ciobanii din regiune. Acest bătrân menționează că în valea acestor gospodării, mai spre malul Ichelului locuia un oarecare Grecu.

Această mahala, și cu preponderență această parte de sat, pe parcurs și-a schimbat numele, în **Ochintiști** – această denumire vine de la prezența familiilor sectei, care credeau în părintele Inochentie. Practicau ritul și ceremonialul ortodox, dar și elemente proprii sectei respective. Bătrânii spun că „aceștia nu frecventau biserica. Se adunau în casele lor, cam 3-4 familii, pentru săvârșirea ceremonialului”. Ei au venit cu traiul la Măgdăcești din Drăslăceni, din altă moșie, și li se asocia expresia „cei cu ochii închiși, orbi și feriți de la dreapta credință”. Este cazul refugierii țărănilor de pe o altă moșie din cauza persecuțiilor.

Învecinat acestei mahalale, spre nord-vest, se află un loc, căruia i se spune Râpa Odăii, acum nelocuit. Putem explica acest toponim în baza unor accepții generale. Atât în Moldova, Muntenia sau Câmpia de Vest (Vestul Munteniei sau a Țării Românești), gospodăriile izolate de moșia satului ce aveau rol pastoral sau agrar și erau locuite permanent sau temporar se numeau „odăi”³⁰. Aici e locul să ne referim la spusele bătrânilor, care precizează că aici a locuit un boier, ce deținea o cramă. O altă sursă menționează că în acest loc se adăposteau pe timp de ploaie ciobanii cu turmele de oi, sau era locul de adăpat animalele, căci aici sunt câteva izvoare. Pe la 1941 turmele crescute aici numărau un efectiv de peste 900 de capete³¹.

O altă mahala este cea de **La Rățoi**. Oamenii vremii spuneau că atunci „când intri în Măgdăcești deodată cobori în mahalaua Rățoilor”. Aici locuia o familie venită din Drăslăceni, care avea un *otrop* de pământ. Se mai zicea „plecăm la Măgdăcești să măsurăm pământurile” – deci darea de pământ spre prelucrare țăranilor din alte sate era deja prezentă, sau mai poate fi cazul ca aceste două sate să fi fost sub aceeași jurisdicție administrativă, și respectiv aveau dreptul la pământ pe terenurile moșiilor. Se menționează numele mai recent, a patru frați membri ai acestei familii – Dumitru, Costea, Grigore și Gheorghe, care erau fiii lui Ilie Rățoi.

Hârtopul (Pădurea) Furnicosului – nume amintit de documentul din 6 septembrie 1807, când s-au măsurat hotarele moșiei. Astăzi mahalaua este numită „**Fundac**”. Numele de Pădurea Furnicosului este legată, în primul rând, de prezența unei păduri seculare de stejar (care a fost defrișată ulterior). Sătenii veniți din partea de jos a satului, de pe malul Ichelului, au găsit resturi de trunchiuri mari, mușuroaie de furnici. Însăși geomorfologia terenului, care se deschide ușor către sat, are formă de amfiteatru. Și din această ultimă precizare se trage și redenumirea mahalalei, de Fundac, adică dosită, aflată în fundătura satului. Tot de această pădure este legată o povestioară, cunoscută doar de bătrâni. Ilarion Balan (născut în 1923) ne-a povestit-o: „*Demult, cu siguranță încă pe timpul turcilor, aici în pădure s-ar fi aflat un bordei, unde locuia o femeie bătrână. Locuitorii moșiei o considerau vrăjitoare, alții doar o femeie ce vindecă cu ajutorul ierburilor și descântecelor. Într-o zi la ea veni un boier, ce era însoțit de vizitiul său. Boierul a intrat la femeie și i-a spus năpasta și boala lui. Atunci vrăjitoarea a știurat de trei ori, și veni Scaraoțchi. Prin puterea acestuia femeia îi spuse boierului cum să se vindece: să i-a un cal frumos și să-l alerge până când acesta ar asuda. Să i-a un prosop și să ștergă calul, iar apoi cu acest ștergar umed să se ștergă el. Acest procedeu era realizat pentru a se vindeca de ce suferea. Drept răsplătă boierul a venit cu mulțumire, ce consta în veselă, ceva produse alimentare. Bătrânii spun că anume în acest loc mai târziu s-ar fi descoperit o groapă plină cu ulcele, oale, farfurii de lut*”³². Cât de plauzibilă este această istorioară e greu să decidem, însă apreciem spiritul creativ, dar și frumos de a păstra și transmite urmașilor ceva curios, dar care poate poartă un mic adevăr.

Tot în această parte a satului se află **Dealul Poștei** – aici încă în perioada medievală se schimbau caii de poștă, ce făceau drumul comercial de la Orhei. În josul dealului se afla **Valea Stâlpului** – se zice că aici ar fi fost ucisă o fată de către turci, iar ca semn creștinesc de odihnă a fost plasat un stâlp. Conform studiilor cercetătorilor în domeniu, care menționează că stâlpii erau considerați semn de hotar, atunci putem și

noi să susținem cazul respectiv ca adevăr istoric. Iar aici vorbim deja de un hotar dintre viață și moarte. Aceste mici părți din cadrul mahalalei erau așezate dispersat, între ele aflându-se terenuri cultivate, vii. Tot aici din spusele celor mai în vârstă ar fi trăit un boier, care deținea pământuri, și un iaz, la care munceau oamenii, chiar și din sat.

Astăzi satul este divizat în 11 mahalale, denumirea cărora corespunde cu amplasarea unui edificiu în zona respectivă, numele unei familii sau păstrează vechea toponimie. Nu vom readuce în discuție mahalalele susnumite, iar celor ce vor fi menționate li se va afișa informația de rigoare.

La zavod (La imaș) – în această mahala se află edificiul uzinei de asfalt și beton, plasată pe partea stângă a șoselei Chișinău-Orhei. Plasată foarte bine față de căile de comunicație și comerciale, aceasta funcționează din anul 1973. Azi se află sub proprietate privată și nici nu are un randament de lucru adecvat, datorită și faptului că câțiva ani nu a funcționat. Tot în această mahala s-a aflat inițial creșa și punctul medical, care către anul 2000 a fost replasat în zona centrală a satului.

La Garbatu – mahalaua din regiunea fostelor grajduri de cai. Denumirea acestea provine de la un gospodar al acestei mahalale. Acesta ar fi avut o malformație congenitală, era gârbovit, cu cocoașă. În schimb oamenii în vârstă spun că avea un vin foarte gustos. Un sătean ne-a spus: „Când mai lucrăm pe la grajd, pe la amiază ne duceam la Garbatu, să mai servim niște vin. Că chiar dacă era cocoșat, făcea un vin tare bun”.

Școala Veche – de 8 ani, a fost construită în 1958. Din spusele unui bătrân „că aduceam și cu carul de dus pâine piatră de la Cricova pentru a construi școala”.

La Nuci sau la Grădiniță – a fost construită prin 1968, și trecută la balanța de stat în 1986.

Școala Nouă (o parte din teritoriu numit *La Club*, unde în 1973 exista o instalație de cinema). Fondată în 1990, și inițial cu statut de școală medie, în 2004 se instituie ca liceu.

Brigadă – denumire conferită de prezența anterioară a două brigăzi complexe și una de tractoare ale colhozului „Karl Marx”, care își avea sediul în satul Drăsliceni. A funcționat până la sfârșitul anilor '90. Acum teritoriul fostelor brigăzi se află în proprietate privată, și sunt prezente două mini-ferme, una de vite și alta de păsări. Nu insistăm mult asupra acestor mahalale, din considerentul că datează cronologic dintr-o perioadă mai recentă și nu prezintă acum elementul de studiu prerogativ pentru tema aflată în discuție.

Concluzii

Plasându-ne într-o perioadă în care satul tradițional din Moldova cunoaște importante și consistente elemente, ce-i oferă prerogative de supraviețuire și continuitate, spunem cu certitudine că moșia Măgdăcești a prezentat și prezintă și azi o stabilitate socială, de existență și păstrare a propriei identități și specificul spiritului tradițional. Oamenii locului recunosc și împărtășesc o conștiință de apartenență la această moșie, promovează și demonstrează în același timp dorința de a menține relații de rudenie, cât mai strânse unii cu alții și cu vecinii acestora. Cu atât mai mult, plasarea în apropiata vecinătate a moșiei Măgdăcești, lângă alte localități precum sunt Pașcani, Ratuș, Drăsliceni, dintotdeauna a fost prezentă o preferință de legare

a neamurilor de pe aceste vetre, și astfel azi avem o pronunțată și puternică legătură dintre aceste moșii, care coboară și până în al 6-lea neam. Cu toate acestea există și se recunoaște o strictă delimitare „în ceea ce este al meu” și „ceea ce este al tău”, când e vorba de pământ, de teritoriu, atât între exponenții unei spițe de neam, cât și la nivel de comunități învecinate. Această conștiință de gospodar, de dorință de avuție, de cele mai dese ori imprimă măgdăceștenilor o calitate din partea vecinilor lor. Cu toate acestea imaginea satului ca identitate seculară este actuală și face față tuturor schimbărilor și provocărilor vremii, a oamenilor și a percepțiilor acestora despre pământul care-l stăpânesc și-l servesc.

Este foarte important pentru fiecare dintre noi ca indivizi, care ne-am format în cadrul unei comunități, să-i cunoaștem particularitățile istorice și etnografice, pentru a ne cunoaște pe noi înșine ulterior. Căci fiecare personalitate este produsul social, spiritual al unei entități teritoriale, și persoana devine reprezentantul locului său de baștină și ai oamenilor lui atunci când spunem că cineva este de la Măgdăcești sau din altă parte, după caz. După numele localității am putea să ne dăm seama despre ce persoană este vorba și ce reprezintă. Studiul relației moșie-vatră este foarte important din punctul de vedere al noilor schimbări socio-culturale, cu care se confruntă azi lumea satului, valorile și percepția acestora, raporturile dintre exponenții unei comunități și vecinii acestora, ce s-a mai păstrat din acel „cult al pământului” și raportarea omului la spațiul ce-l stăpânește. De asemenea azi tot mai mult ne confruntăm cu problema identității, pierderea simțului de apartenență și recunoaștere față de un anumit loc. Un element important al acestui studiu a fost și aspectul toponimic, care este unul destul de relevant pentru cercetarea unei moșii. Deoarece din cunoașterea lui îți conturezi anumite detalii și înțelegi momente importante din viața teritoriului respectiv, aspectele vieții locuitorilor și a relațiilor dintre ei. În final e necesar să menționăm încă odată importanța studiului și analizei moșiilor, spre a reflecta și evidenția caracterul și frecvența schimbărilor, transformărilor cu care se confruntă localitatea.

Note și bibliografie

¹ SAVA Aurel. – **Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei**. București, 1937. – P. 5.

² *Ibidem*, p. 5.

³ SAVA Aurel. – **Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului**. București, 1944. – P. 432.

⁴ *Ibidem*, p. 5.

⁵ Inf. Andrei Onica, n. 1926. s. Drăslăeni, r-nul Criuleni.

⁶ BURAC Constantin. – **Localitățile Moldovei din epoca lui Ștefan cel Mare**. București, 2004.

⁷ **Documente privind Istoria României. Veacul XVI. A. Moldova**. Vol. I. București, 1953. – P. 300.

⁸ *Idem*, p. 300.

⁹ *Idem*.

¹⁰ NICU Vladimir. – **Localitățile Moldovei în documente și cărți vechi**. Chișinău. Vol. I-II. 1991.

¹¹ SAVA Aurel. – **Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei**. București, 1937. – P. 162, 165.

- ¹² SAVA Aurel. – **Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului.** București, 1944. – P. 419.
- ¹³ EREMIA Anatol. – *Dicționar toponimic (V) // Limba Română.* Nr. 3-4, anul XXII, 2012.
- ¹⁴ *Ibidem*, p. 5.
- ¹⁵ **Nomenclatura poștală a localităților din Basarabia.** Chișinău, 1918. – P. 67.
- ¹⁶ **Dicționarul statistic al Basarabiei.** Chișinău, 1923. – P.282.
- ¹⁷ **Enciclopedia României.** Vol. II, partea I. București, 1935. – P. 270.
- ¹⁸ **Împărțirea administrativă a României.** București, 1943. – P. 534.
- ¹⁹ **Итоги Всесоюзной переписи населения 1970 года. Молдавская ССР.** Chișinău, 1972. – P. 288.
- ²⁰ **Dicționarul statistic al Republicii Moldova.** Vol. I-IV. Chișinău, 1994. – P. 438.
- ²¹ SVETLICINĂ I L., DRAGNEV D., BOCIAROV E. – **Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în secolul al XVIII-lea. 1787-1800. Cărți domnești și zapise.** Chișinău, 2008.
- ²² *Ibidem.*
- ²³ *Ibidem*, Vol. 11: **Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în secolul al XVIII-lea (1787-1800): (Cărți domnești și zapise).** Vol. Coord. De Constantinov V. Chișinău, 2008.
- ²⁴ *Op.cit.*, p. 429.
- ²⁵ *Op.cit.*, p. 423.
- ²⁶ *Op.cit.*, p. 428-430.
- ²⁷ SVETLICINĂ I L., DRAGNEV D., BOCIAROV E. – **Moldova în epoca feudalismului. Vol. 8. Documente moldovenești din secolul al XVIII-lea (1711-1750). Cărți domnești și zapise.** Chișinău, 1998.
- ²⁸ **Археологические памятники Криулянского района.** Chișinău, Editura „Știința”, 1988. – P. 19-20.
- ²⁹ **Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat.** Aprobă prin Hotărârea Parlamentului nr. 1531-XII din 22 iunie 1993.
- ³⁰ TREBICI V., GHINOIU I. – **Demografie și Etnografie.** București, 1986.
- ³¹ Inf. Ursu Vladimir, n. 2 octombrie 1924, s. Măgdăcești.
- ³² Inf. Balan Ilarion Ion, n. 1923. s. Măgdăcești.

Abstract

THE VILLAGE OF MĂGDĂCEȘTI – HISTORICAL AND TOPONIMICAL ASPECTS OF THE RELATIONSHIP ESTATE-VILLAGE. The study of the villages from Basarabia represents a necessity since nowadays it is increasingly more discussed about identity, social affiliation to a community, to a territory. Knowing your fatherland from the perspective of the historical consciousness is important also for our own sense, while relating ourselves to certain social, historical and cultural values, characteristic for this area, in order to understand the relationships and their character that have emerged along the time. In this respect, the paper attempts to reflect several historic and toponymic aspects pertaining to the context estate-village from the village of Măgdăcești. One of the defining elements of the emergence and of the territorial and spiritual evolution of the village is closely linked to the village peripheries (mahalale) that were formed due to the contribution of the neighbouring estates. The inhabitants of Măgdăcești have a distinct mentality and conception about property which still continues to be an element of identity image towards their neighbours.

Key-words: village, local identity, estate, neighbors, slum, toponymy, boundary

**Cercetător științific stagiar, Secția Etnografie, MNEIN
e-mail: dorinaonica@yahoo.com**